

τοῦ 1669 ἔθους, ὡς εἶρηται· καὶ διορθώσων αὐτήν, διὰ τῆς προσθήκης δύο ἐτών. Ἀλλ' ἐπανελάβωμεν ἐπὶ τὴν σειράν τῆς ἱστορίας.

Οὗτοί ἐτιμῶνται τὴν ἀποβίωσιν τοῦ αἰοδίου Παναγιωτάκη, ἤγουν τῷ 1675 ἔτει, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, ἐπισκέφθησαν τὴν Μονὴν ταύτην δύο περιηγηταί· Ἰάκωβος Σπών, Γάλλος τὸ γένος, καὶ Γεώργιος Οὐήλερος (Wehler), Ἀγγλος εὐγενής· ὁ μὲν πολυμαθὴς ἀρχαιολόγος καὶ ἱατρός, ὁ δὲ Ἀγγλος, ἀρχαιολόγος καὶ βοτανικός. Οὗτοι ἀράξαντες εἰς τὴν νῆσον Χάλκην, κατέλυσαν εἰς τὴν Μονὴν μας, νεωστὶ ἀνακαινισθείσαν. Οἱ Καλόγηροι, διηγείται ὁ Σπών (1), ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς μὲ εὐγένειαν, καὶ ἐχορήγησαν εἰς αὐτοὺς ἱκανὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα τὸ ἐσπέρας. Ὁ αὐτὸς Σπών (2) ἀναφέρει καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Παναγιωτάκη προῤῥηθείσαν ἐπιγραφὴν, τὴν μεταξὺ τοῦ παραστήμου καὶ τοῦ ἐπιτομίου αὐτοῦ κειμένην, ἣγουν,

Τῷ Σπῆ Θεῷ

Παραγώτης (3)

» Περιγράφων δὲ καὶ τὸ παράσημον αὐτοῦ λέγει ὅτι ἔχει ἀνωθεν ἐπικειμένην λεοπάρδου κεφαλὴν, τῆς ὁποίας μόλις διακρίνεται ἡδὴ ἡ περιφέρεια, ἐξίτηλος γινομένη καθ' ἐκάστην ἐκ τῆς τριβῆς τῶν ποδῶν, τῶν εἰς τὸν ναὸν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων. »

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑ.

(Τέλος. ἴδε φυλλάδι. 252, καὶ 253.)

—ooo—

I.

Ἐνταῦθα δεόν νὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς πολιτείας τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος Δανιήλου Πέτροβιτς.

Αἱ κρίσεις ἡμῶν, ὅσας εἰχομεν σχηματίσαντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς περὶ τῆς πολιτείας ταύτης, ἔσαν ὅλως ἐναντίαι πρὸς τὰς ἐλπίδας τὰς ὁποίας πολλοὶ συνέλαβον, μὴ εἰδότες τὸν τόπον, καὶ ἀπολύτως ἐξετάζοντες τὰς ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νέου Βλαδίκας ἐπενεχθείσας μεταρρυθμίσεις. Δυστυχῶς ὁ χρόνος ἐδικαίωσεν ἡμᾶς καὶ ἐπετύπωσε τῇ πολιτείᾳ τοῦ

Δανιήλου Πέτροβιτς χαρακτῆρα τοιοῦτον, ὥστε, καὶ ἂν ἐξ ἀποφάσεως ἐπεχειροῦμεν νὰ καλύψωμεν τὴν γυμνότητά καὶ τὸ οἰκτρὸν θέαμα αὐτῆς, αἱ πληγαὶ ἦτον ἀδύνατον νὰ μένωσιν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ἤθελον διαφαίνεσθαι καὶ ὑπ' αὐτὰ τὸ παχύτατον κάλυμμα.

Ὁ ὑψηλότατος Δανιήλος Πέτροβιτς, ἀπεκδυθεὶς τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, περιποίησε μὲν ἐαυτῷ χαρακτῆρα πρεπωδέστερον, ἀλλ' ἀπέβαλε τὴν γοητείαν ἣν περιέβαλλεν αὐτῷ ἡ ἐξουσία αὐτή, καὶ ἐγκαταλειμμένος ὡς ἔμεινεν εἰς τὰς μικρὰς αὐτοῦ δυνάμεις τὰς ἐπιγείους, κατέφυγεν ἐξ ἀνάγκης εἰς βίβλια μέτρα διὰ νὰ περιστείλῃ καὶ χαλιναγωγῇ τὸν δυσήμιον ἐκείνον λαόν, ὅστις ἄλλοτε, ἐν καιρῷ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, ἂν οὐχὶ κατὰ πάντα, ἐν μέρει τοῦλάχιστον ὑπήκουε φοβούμενος τὰς πνευματικὰς ποινὰς.

Ὁ νέος πρίγκιψ ἔγημε γυναῖκα ἐξ ἐπισήμου ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Γερμανίας· ὁ γάμος οὗτος κατέστησε γνωστὰ τῷ ἀρχαιτύπῳ καὶ πολεμικῷ ἐκείνῳ λαῷ ὅσα οὐδ' ἐξ ὀνόματος σχεδὸν ἤξευρεν· ἡ ἡγεμονίς, σὺν τῇ αὐλῇ αὐτῆς, εἰσῆγαγε τὰ θέλητρα καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ· ἐπειδὴ δὲ οἱ πόροι, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐτησίης ῥωσικῆς ἐπιχορηγήσεως, δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, ἐδέησε νὰ δημιουργηθῶσι νέοι· ἐνταῦθεν φόρος ἑγγεῖος καὶ φόρος ἐξαγωγῆς (!), τοκογλυφία τῶν δημοσίων χρεῶν, δήμευσις τῶν κτημάτων τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναστηρίων, καὶ τὸ πάντων χεῖριστον κόμματα καὶ φατρίαι, γνωστὰ ἢ μὲν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐλικῆς, ἢ δὲ ἐθνικῆς. Καὶ ἡ μὲν ἐθνικὴ, ἢ καὶ πολυαριθμοτέρα, ἥς ἀρχηγὸς θανόντος τοῦ Πέτρου Πέτροβιτς ἀνεδείχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ θεῖος τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος Γεώργιος Πέτροβιτς, πρόεδρος τῆς Γερουσίας, ἐμμένει αὐστηρῶς εἰς τὰ πατροπαράδοτα, καὶ προθύμως θύει τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος. Ἡ δ' αὐλικὴ εὐαριθμὸς μὲν τὸ ποσόν, ἀφθονος δ' εἰς ἀφρόνους διαπάνας καὶ εἰς ἀναρμόστους πολυτελείας, δύναται ἀπερισκέπτως νὰ θύσῃ καὶ αὐτὴν τῆς πατρίδος τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἀντὶ πενιχρᾶς τιμῆς αὐξήσεως τῆς χώρας, καὶ μετέρχεται θεμιτὰ τε καὶ ἀθέμιτα, περιφραγεῖ τὸν νόμον, κατασπαταλᾷ καὶ ληστεύει τὸ δημόσιον, πολλάκις δ' ἀνασπᾷ καὶ τὴν μάχαιραν τῆς δολοφονίας κατὰ παντὸς ἐναντίου ἀπολαύοντος τυχόν τῆς τοῦ κοινοῦ ὑπολήψεως. Ἀλλ' ἀμφοτέραι, μὴ ταλιμῶσαι γὰ ἔλθωσιν εἰς ῥῆξιν φανεράν, καθόσον ἐκατέρωθεν φοβοῦνται τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅστις ἐπόμενον ἦν νὰ ἐκτραγῇ πεισματώδης καὶ αἱματηρὸς, ἐζήτησαν ἐρείσματα ἐξωθεν, ἡ μὲν αὐλικὴ ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ τῆς Τουρκίας, ἡ δ' ἐθνικὴ ἐκ τῆς Ῥωσσίας, δυσμενῶς διακειμένης πρὸς τὸν πρίγκιπα καὶ ἀφελούσης αὐτῷ τὴν χορηγίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Αὐστρία, ἥτις θεωρεῖται ἐνεργήσασα τὸν χωρισμὸν τῶν δύο ἐξουσιῶν, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ὑπερισχῆσαι διὰ τοῦ κασμικοῦ ἀρχηγοῦ, ἀπαξ ἀποτυχεύσασα διὰ τοῦ πνευματικοῦ, ἔτεινε τὴν χεῖρα ἀμφίρροπον

(1) Περιήγ. ἐν τῇ Ἀνατολ. Τ.μ. Α'. σελ. 163.

(2) Αὐτ. Τόμ. Α'. σελ. 306. τῆς ἐκδ. τοῦ 1724.

(3) Ἡ διατιχὴς αὕτη ἐπιγραφὴ χρεωστεῖται εἰς τὸν ἀκριβὲς ταύτην ἀρχαιολόγον, Σπών, ὅστις διέσωσεν αὐτὴν εἰς τὸ σύγγραμμά του εἰδεμένη, ἵθιεν εἶσθαι ἀγνωστὸς εἰς ἡμᾶς, ὡς ἐξαλειφθεῖσα τὴν σήμερον τοσαύτην, ὥστε μετὰ βίας δύναται τις νὰ μαντεύσῃ τὴν ἀμυδράν τοῦ δευτέρου στίχου, καὶ ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ ἐγγράφως περιωθέντα· ὁ δὲ πρῶτος στίχος ἐγένετο παντάπασιν ἀφανής.

εἰς τὸ μέσον ὅπως ὠφελήθῃ ἐκ τῶν παραπτώμα-
των ἑκατέρων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Βλαδίκαυς Δανιήλος ἀπεδμήνησεν εἰς τὴν ἐσπερίαν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ πραγματικῶς τῇ ταύτης συνάρσει τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς αὐλικῆς φατρίας, ἥς τινος οὐ μόνον ἀρχηγός ἀλλὰ καὶ καταρτιστὴς ἐστίν. Ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν δίκην ἐπαίτου περιεφέρετο κρούων τὰς θύρας τῶν μεγάλων ἀποτυχῶν τοῦ ποθου-
μένου, ἐπανήλθεν εἰς τὰ ἴδια, ὅπου εὔρε τὰ πρά-
γματα εἰς χειρὸνα θέσιν ἢ ὅ,τι ἦσαν πρὸ τῆς ἀπο-
δημίας του. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μίρκος, διαπιστευ-
θεὶς ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τὰς ἡνίκας τῆς διοι-
κήσεως, μετῆλθε τὰ αἰσχίστα, προγραφάς, δημεύ-
σεις, καθεύξεις, δολοφονίας, τὰ πάντα ὅπως κο-
ρέσει τὰ προσωπικὰ πάθη τῆς οἰκογενείας του. Ὁ
Γεώργιος Πέτροβιτς, φυγόπατρις ἐκούσιος, κατέφυ-
γεν εἰς τὴν Αὐστροίαν μετὰ πάντων τῶν οἰκείων
αὐτῷ ὅπως σῶσθαι τὴν ζωὴν ὁ λαός, ἐξημμένος καὶ
διηρημένος, ἀπέπτυσεν πάντα χαλινόν, διότι δὲν
ὑπῆρχε πλέον ὁ Γεώργιος Πέτροβιτς, ὅστις προε-
ξάρχων τῆς ἐθνικῆς μερίδος καὶ συνάχων τὰ πρό-
σωπα, ἀνεχαίτιζε τὴν ὁρμὴν τῶν φιλοπατριῶν
καὶ ἐκώλυε τὴν ῥῆξιν, ἣν ἐφαίνετο προκαλῶν ὁ
Μίρκος διὰ τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ. Ἰστέ τὰ
δεινὰ πανταχόθεν περισφίγγουσι πλεονάσαντα,
καὶ ἡ θεραπεία ἀπαιτεῖ σύντονα καὶ δραστήρια
φάρμακα, τὰ ὅποια οὔτε ὁ πρίγκηψ Δανιήλος δύ-
ναται νὰ χορηγήσῃ, μὴ ἔχων τὴν πρὸς τοῦτο ἀ-
παιτουμένην δύναμιν· διότι σήμερον, ἐκτὸς ὅτι
ἀπέβαλε καὶ τὰς ἐξωτερικὰς συμπαθείας, κακῶς
προσενεχθεὶς πρῶτον μὲν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν
ἦν περιεφρόνησε παριδῶν, εἴτα δὲ πρὸς τὴν Ῥωσ-
σίαν ἦν δυσηρέστησεν ἐπικαλεσθεὶς τῷ 1853 τὴν
ἀρωγὴν τῆς Αὐστροίας, τελευταῖον δὲ πρὸς τὴν
Αὐστροίαν ἦν ἐθήκεν ἐν δευτέρῳ ἀποταθείς πρῶ-
τον πρὸς τὴν Γαλλίαν· οὔτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μίρ-
κος Πέτροβιτς, διότι ἡ ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὰ
πράγματα ἤθελεν εἶσθαι τὸ σημεῖον τῆς φανερᾶς
ῥήξεως καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὃν φαίνονται ὑ-
ποθάλλουσαι καὶ αἱ ξενικαὶ ἐπεμβάσεις, τὰς ὁποίας
εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκάλεσεν ἡ ἀσκαπὸς πολιτεία τοῦ
ὕψηλοτάτου Δανιήλου· αἱ ξενικαὶ ἐπεμβάσεις, τὸ
δηλητῆριον τοῦτο ὅπερ ὡς σπηδῶν ἔρπει κρύφα
καὶ διαφθεῖρει ἐν πρώτοις τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ
ὅστις ἠστόχησεν ἀνοίξας αὐταῖς ἀγκάλαις, εἴτα
δὲ φθάνει μέχρι τοῦ κατορθῆναι αὐτὸν τοῦτον τὸν
λαὸν ζῶντα!

Ποῦ λοιπὸν ζητητέον τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ,
ἀφ' οὗ τὰ πράγματα περιῆλθον εἰς τοιαύτην ἀκμήν;

Τὸ τοιοῦτον εἶναι ζήτημα πάντῃ ξένον τῇ ἡμε-
τέρᾳ πραγματείᾳ, καὶ τὰ ἡμέτερα ὄρια δὲν ἐπι-
τρέπουσιν ἡμῖν νὰ θίγωμεν τὴν χορδὴν ταύτην. Τὸ
ἔργον εἶναι ἔργον περιηγητοῦ ἀφηγουμένου τὰς ἐν-
τυπώσεις αὐτοῦ, καὶ μόνον κατὰ παρέκβασιν δια-
λαβόντος ἐν ὀλίγοις τὰ τῆς ἐνεστώσης καταστά-
σεως τοῦ Μαυροβουνίου, ὡς ἀνωτέρω ἐν ὀλίγοις
διέλαβε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ γεγονότα.

Πλὴν δυστυχῶς αἱ σημεριναὶ εἰδήσεις ἐπικυροῦσι
τὰ προαισθήματα ἡμῶν, καὶ γράφοντες πρὸ καιροῦ
τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς δὲν ἐφантаζόμεθα ὅτι ἠθέλο-
μεν ἀποβῇ μάντις κακῶν. Ὁ τοσοῦτον ἀλλοπρόσ-
αλλος φανείς τὴν πολιτικὴν ἀλλως τε δὲ μεγάλου
πρίγκηψ Δανιήλου δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τοῖς ζῶσι·
σφαῖρα πυροβόλου διευθυνομένη ὑπὸ ἀγνώστου χει-
ρὸς, διασχίσασα τὸ νωτιαῖον αὐτοῦ ὁστοῦν, διήλασε
τοῦ στήθους, καὶ μετὰ ὀλιγώρου ἀγωνίαν κατέβαλ-
λε νεκρὸν τὸν καλοσσόν· σήμερον δὲ τὸ Μαυροβού-
νιον, τοῦτέστιν ἡ αὐλικὴ φατρία, θρηνεῖ τὴν στέρη-
σιν τοῦ ἀνδρός (α).

ΙΑ'.

Μίαν ἡμέραν διετρίψαμεν εἰς Σετίγνην, καὶ τῇ ὑ-
στεραία ἀνεχωρήσαμεν λαβόντες τὴν πρὸς τὴν Σκό-
δραν ἄγουσαν· μετὰ παρέλευσιν δὲ δύο ὥρων περί-
που, εὐρέθημεν ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Μοράκκα, χειμάρ-
ρου ὁρμητικοῦ, εἰς τὴν κοίτην τοῦ ὁποίου συνέρχον-
ται καταρρέοντα ἐκ τῶν πέριξ ἀκρωρείων τὰ ὕδατα
τὰ εἰσβάλλοντα εἰς τὴν λίμνην τῆς Σκόδρας.

Κυριολεκτικῶς ὁ Μοράκκας δὲν εἶναι μὲν ῥυαξ,
ἐτι δ' ὀλιγώτερον ποταμός, ἀλλὰ πολὺ πλέον ἢ
χειμάρρος. Τὰ ὕδατα αὐτοῦ διαρκοῦσι καθ' ὅλον
τὸ ἔτος, καὶ εἰσὶ κυανουργὴ καὶ ὁροσερὰ μὲν τὸ θέ-
ρος, γλῆαρά δὲ τὸν χειμῶνα· ἐν ὥρᾳ ἑκαρῆς, δια-
λυομένων τῶν χιόνων, συμπαρασύρει ἐλάτας καὶ
ὑπερμεγέθεις βράχους, μεταβάλλει χροιάν καθιστά-
μενος βορβορώδης, καὶ κυλινδεῖται παταγῶν ἐπὶ
τῆς ἀνωμάλου καὶ χαλικοστρώτου κοίτης του· ὑ-
περπηδᾷ τοὺς ἐπιπροσθούντας βράχους, μυκώμενος
μυκηθμόν καταχθόνιον, καὶ δίκην μαινομένου φέρε-
ται ὁρμητικὸς πρὸς τὸ χάος τῆς Ἰωσαφάτ· ἀλλ' εἴ-
τα τῶν χιόνων διαλυθεῖσιν, γλυκυμόρμυρος ῥεῖ
καὶ σαπφειροεὶς καὶ ἀγάρρους, ὡς οἱ μαγικοὶ ἐκεῖ-
νοι καταρράκται, τῶν ὁποίων τὸ ἱνδαλμα ἀπαντᾷ-
ται εἰς τοὺς ἀνατολικούς μύθους. Τίνος ἔνεκα ἡ
μεταβολὴ αὕτη; Ἐρωτήσατε τὰ θυμάσια ἐκεῖνα
ὄρη, ἀφ' ὧν λαμβάνει τὸ ζῆν! τὰ ὄρη ἐκεῖνα ὧν ἡ
κορυφὴ ὅτε μὲν ὡς πολιοῦθρις κεφαλὴ λευκάζει χιο-
νοσκεπής, ὅτε δὲ χλοάζει ὡς τάπης μεταξόπτιλος,
καὶ τὰ πλευρὰ τῶν ὁποίων ἐντὸς μυρίων βαγαδῶν,
ἐντὸς φαράγγων καὶ κρημνῶν ποικιλομόρφων ἐγ-
κρύπτουσι τὰ μεγάλα μυστήρια, ὅσα ὁ Θεὸς ἐπε-
φύλαξεν ἑαυτῷ καὶ μόνῳ, δίκην τεχνίτου τελειο-
τύπου, μὴ ἀξιοῦντος νὰ μυσταγωγῇ εἰς αὐτὰ
τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ ἥλιος ἤδη ἀνέτελλεν ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὸ
χεῖλος τοῦ Μοράκκα· τὰ νάματά του ὠρίζον ἑκα-
τέρωθεν ὄχθαι ἀνώμαλοι καὶ ἀνόμοιοι, προχωροῦ-
σαι ἐντὸς κοιλάδος στενῆς, ἥτις πρὸς ἀνατολὰς
ἐφθίνατο ἀτελεύτητος, ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν

(α) Κατὰ τὰς τελευταίας εἰδήσεις ἡ Γερουσία ἀνηγόρευσε
ἡγεμόνα τοῦ Μαυροβουνίου τὸν ἀντιπῶν τοῦ ἡγεμόνος Δανιήλ
Νικίτσαν, καὶ οὖν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μίρκου, χωρὶς ποσῶς,
πρᾶγμα παράδοξον, νὰ διαταραχθῇ ἡ ἡσυχία τοῦ τόπου.

περιστροφῶν αὐτῆς. Τὰ λείψανα τῆς χιόνης διελύοντο, καὶ ὁ χειμᾶρρος πλημμυρήσας ἐκυλίετο μετὰ πατάγου τρομεροῦ. Ὁ ὁδηγὸς ἐδείξεν ἡμῖν πρὸς δεξιὰ τὰ ἀμυδρὰ ἵχνη ἀτραποῦ, δι' ἧς ἐμελλόμεν νὰ διευθυνθῶμεν εἰς Σκόδραν.

— Πῶς; ἀνέκραξεν ὁ συνοδοιπόρος μου, ὅστις εἶχε κακοσυνηθίσει εἰς τὰς ἀμαρτήτας ὁδοὺς τῆς Εὐρώπης· πῶς; τὸ μονοπάτι τοῦτο θ' ἀκολουθήσωμεν;

— Βέβαια, ἐκτὸς ἂν θέλετε ν' ἀναβῆτε τὸ βουνὸν ἐκεῖνο, ὡς ἐκάματε ὅταν ἤλθετε εἰς τὴν Στετίνην.

— Ἄν μὲ ἐρωτήσης προτιμῶ τὸ βουνόν, ἐπανελάθεν ἐκεῖνος, διότι ἐμὲ ὁ χειμᾶρρος αὐτὸς, οἱ ἀτελείωτοι ἐκεῖνοι θράχοι, οἱ ὅποιοι τὸν περιορίζουσι, τὸ μονοπάτι τοῦτο τὸ ὅποιον διέρχεται εἰς τὸ μέσον ὡς ὁ δικηγόρος ὁ βλαπτάνων μεταξὺ ὑποδίκου καὶ νόμου, ὅλα αὐτὰ μὲ φοβίζουσιν.

Ἐγέλασα ἐπὶ τῇ παρομοίᾳ τοῦ φίλου μου, ὅστις, εἰρησθὼ ἐν παρενθέσει, ἀπεστρέφετο τοὺς δικηγόρους ὡς ὁ πατὴρ μου τὰς ἀμαρτίας του.

Ἀφήσατε λοιπὸν τὰ χαλινάρια, καὶ τὰ ζῶα θὰ σᾶς φέρουν ἀβλαβεῖς, διότι γνωρίζουν καλὰ τὸν δρόμον, εἶπεν ὁ ὁδηγός.

Καὶ προσέθη τριποδιζών· τὰ δὲ ζῶα εἶποντο συναμιλλώμενα.

Ἡ ἀτραπὸς εἶχε δύο ποδῶν πλάτος· πρὸς τὰ δεξιὰ ἐξετείνοντο κατὰ μῆκος κρημενοὶ ἀνυπολογίστου ὕψους, ἀριστερόθεν δ' εἰς βάθος ὄχι εὐκαταφρόνητον κατακυλινδούμενα τὰ κοχλάζοντα κύματα τοῦ Μοράκκα ἔφερον σκοταδινίαν· καὶ ἐν τούτοις ἡμεῖς ἔφιπποι ἐτριποδιζόμεν ἐκεῖ ὅπου πεζοὶ ἴσως δὲν ἐτολμῶμεν νὰ πατήσωμεν. Ἡ φάραγξ καθόσον ἐπροχωροῦμεν ἀπέβαινε στενωτέρα, καὶ νῦν μὲν ἐφαίνετο ὡς ἀπολήγουσα εἰς γωνίαν ὀξείαν, νῦν δὲ εἰς ἄβυστον στενωπὸν, οὕτως ὥστε πολλάκις ἐνομίζομεν ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς ἀδιέξοδον σημεῖον, ὅταν αἶφνης χειμᾶρρος καὶ ἀτραπὸς περιελισσόμενοι περὶ ἑαυτοὺς, διήρχοντο ἀναμέσον θράχων ἀγριωπῶν, ὧν αἱ κορυφαὶ ἐφαίνοντο συμπεπλεγμέναι, καὶ ἤνοιγον ἑαυτοῖς νέαν πορείαν. Πρόσθετε εἰς ταῦτα τὸν πάταγον τοῦ χειμᾶρρου, τοὺς μυκηθμοὺς τοῦ ἀνέμου φρίσσοντος εἰς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος, τὸν ὀξὺν κρωγμὸν τοῦ γυπὸς ἱπταμένου ἐπὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ τότε θέλεις ἐννοῆσαι τί ἐστὶ φρίκη μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐνταυτῷ καταχθονία.

Ὁ ὁδηγὸς ἡμῶν προηγείτο ἀμέριμνος· ἀλλ' ἡμεῖς, τὸ ὁμολογῶ ἐν συνειδήσει, ἐτρέμομεν ὡς ἐπικρεμάμενοι τῇ ἀβύσσου, καὶ πολλάκις ἐκλείομεν τὰ ὄμματα, παραδίδοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ ἔλεος τῶν χαλιδοπόδων ἡμιόνων μας· ἡ φαντασία μάλιστα συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ αὐξήσῃ τοὺς ἡμετέρους τρόμους, διότι ὅλος ὁ παράδοξος κόσμος τῶν πνευμάτων, τῶν φασμάτων καὶ τῶν μοιρῶν, δι' ὧν αἱ παραδύσεις κατοικίζουσι τοὺς ἀγρίους ἐκεῖνους τόπους, ὅλος παρέστη εἰς τὴν διάνοιάν μου, συμπεπλεγμένος ἐν χορῷ ἐναερίῳ καὶ δίκην στροβίλου περιελισσόμενος, καὶ μικροῦ θεῖν αὐτὸς ἐκπυτὸν ἐξελάμ-

θανον ἀντὶ σκιάς πλάνητος ἢ φάσματος μαχητοῦ τινος ὀρεσιβίου.

Αἶφνης, ἐν ᾧ ἔτι ἐθαδίζομεν ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ θράχων πελωρίων, εὐρέθημεν εἰς τὴν εἴσοδον μικρᾶς πεδιάδος, ὀριζομένης ἐκατέρωθεν ὑπὸ βουνῶν τρομερῶν, δι' ἧς ὁ Μοράκκας, ἐλευθέραν εὐρίσκων δίοδον, ἔρρεεν ἀφρίζων καὶ ταχύς.

Δεξιόθεν, ἐπὶ γηλόφου, ἔκειτο τὸ ἀρχικὸν χωρίον τῆς ἀνατολικῆς ἐπαρχίας *Rieska-rata*, συγκείμενον ἐξ εἰκοσι περίπου καλυβῶν ξυλίνων, καὶ περιλαμβάνον μίαν ἐκκλησίαν, ἥτις δίκην πυραμίδος ἐγείρεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου, μὴ διακρινόμενη εἰμὴ ἐκ τοῦ κώδωνος, καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Πλῆθος λαοῦ διεσπαρμένον τῇδε κάκεισε περὶ τὴν ἐκκλησίαν, περιεφέρετο ἐν ἐορτασίμῳ στολῇ εἰς τὰ πρόθυρα τῶν καλυβῶν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μοράκκα· αἱ γυναῖκες φριδραὶ καὶ ἀνθοστόλιστοι συνωθοῦντο περὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὰ παῖδια, λάμποντα μᾶλλον ἐξ εὐρωστίας ἢ ἐκ πολυτελείας, εἰς ἣν ἐθίζομεν αὐτὰ ἡμεῖς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀνατρέφοντες καὶ ἐκφαυλίζοντες ἐν τρυφηλότητι, τὰ παῖδια, λέγω, ἔτρεχον ἐπαιζόν καὶ ἐπῆδον, ἐπικοσμοῦντα δι' ἀφελοῦς χάριτος τὸ τερπνὸν καὶ γραφικὸν ἐκεῖνο θέαμα.

Ἦτον 23 Ἀπριλίου, ἡμέρα ἐπέτειος τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐορταζομένη, ὡς ἔμαθον παρὰ τοῦ ὁδηγοῦ ἡμῶν, μετὰ πολλῆς ἐπιστημότητος ἐν τῷ χωρίῳ, διότι ὅτε τῷ 1714 ὁ Βεζύρης τῆς Βοσνίας Νουουμὰν μετὰ τῶν πασάδων τῆς Ἐρζεγοβίνης καὶ τῆς Σκόδρας, εἰσελθὼν κατεπυρπόλησε καὶ ἐδῆωσε τὸν τόπον, μόνου τοῦ χωρίου ἐκείνου ἐφείσατο, κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Ἀγίου, ἐπιστάντος αὐτῷ κατ' ὄνκρ. Χάριν τῆς ἐορτῆς λοιπὸν ἀπεφασίσαμεν νὰ διανύσωμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ χωρίον· διὸ πεζεύσαντες ἤλθομεν εἰς μικρὸν καφενεῖον (ἂν καφενεῖον δύναται νὰ κληθῇ ἐλεεινὸν τι παράπηγμα πανταχόθεν καταβρεῖον, καὶ χρησιμεῖον καὶ ἀντὶ κουρείου, καὶ σφαγείου, καὶ μαγειρείου), παρὰ τὴν ἐκκλησίαν κείμενον. Ἐκεῖ εὐρόμεν καθημένους ἀμερίμνους καὶ βαρβάρους τὸ πικρὸν τῆς Μόκκας ποτᾶν, ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν τοῦ τσιμπουκίου των, τοὺς σερδάρους τοῦ χωρίου, γέροντας σεβασμίους καὶ πολιότριχας. Μᾶς ἐδόθη θέσις παρ' αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὰς προσμιώδεις προσαγορεύσεις τοῦ καλῶς ἤλθατε, πόθεν ἐρχεσθε καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἤρχισε συνερχόμενον καὶ συνωθούμενον πέριξ ἡμῶν πλῆθος πολὺ, μυρίας ἀποτεῖνον ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀλβανιστί, ἰταλιστί καὶ ἑλληνιστί· ἡμεῖς δὲ ἀπεκρινόμεθα ὄχι ὡς ἠθέλομεν ἀλλ' ὡς ἠδυνάμεθα εἰς ὅ, τι ἐννοοῦμεν.

Τὸ πέριξ ἡμῶν σύμπλεγμα, ἦττον γραφικὸν τοῦ τῶν ὀρεσιβίων ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν, εἶχε τι ἀρχαῖκόν καὶ ἀρχαῖον, βριθὸν χάριτος· οἱ ὀρεσιβιοί, εἰς ὧν τὰς χεῖρας ἐπέσαμεν, εἶχον πρόσωπον δαιμόνων καταχθονίων, φλογοβόλων τὸ ὄμμα καὶ αἰμοφύρων τὰ ἐνδύματα· ἀλλ' οἱ πεδιάδοι οὗτοι, ἐνδεδομένοι λευκάς καὶ πλατεῖας βράκκας, χιτῶνας

φαιούς και κεφαλοδέσμους μαύρους, περιεζωσμένοι ὅπλα σπινθηροδόλα, καὶ πραεὶς μὲν υπερήφανοι δὲ τὸ βλέμμα, ὁμοιάζον λέοντας μεγαθύμους ἡρεμῶντας.

Ἀέρης τὸ πλῆθος διεσχίσθη, ὑποχωροῦν ἐνώπιον μεγαλοσχήμενος, βαθὺν καὶ λευκὸν τρέφαντος πώγων καὶ πλουσιωτέρου τῶν λοιπῶν Μαυροβουνιωτῶν κατὰ τὸν ἱματισμὸν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ ἐφημέριος τοῦ χωρίου· ἐπιστολοφόρος καὶ ἐξεπρήρει, βρεῖα σπάθη ἐξήστραπτεν εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἀντὶ τουφεκίου εἶχεν ἀνά χειρὸς ῥάβδον ἱερατικὴν.

Οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες, οἱ ἄρματωτοὶ τοῦ Ὀλύμπου, οἱ πλανητόδιοι ἱππότες τοῦ μεσαιῶνος δὲν πιστεύω νὰ εἶχον βλέμμα φλογερότερον ἢ ἦθος ἀρειμανέστερον· ἡ παρουσίᾳ μόνῃ, τῆς ἀγλαΐας τοῦ ἥρως νὰ τρομάξῃ στρατὸν ὁλόκληρον.

Ἐρωτήσας τίνες καὶ πόθεν εἴμεθα καὶ μαθὼν, ἀντελάβετο τῆς χειρὸς ἡμῶν εὐνοϊκῶς καὶ εἶπε, τὴν φωνὴν ἡμῶν λαλῶν·

— Εἰσθε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐγεννήθητε εἰς τὴν Ἑλλάδα; εἰπέτε με διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐγὼ τὴν γνωρίζω καὶ τὴν ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα· εἰς τὴν προσευχὴν μου κάθε ἡμέραν εὐχομαι διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς καὶ παρακαλῶ διὰ τὸ καλὸν τῆς· ἐγὼ γνωρίζω καὶ τὸν βασιλέα σας καὶ ὠμίλησα μετ' αὐτοῦ.

— Ἦλθετε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα;

— Ἐπολέμησα μάλιστα καὶ ἔχυσα τὸ αἷμά μου δι' αὐτήν.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἐφημερίου, διεσταύρωσα τοὺς βραχίονας, καὶ προσπλώσας ἐπ' αὐτοῦ τὸ βλέμμα, διετέλεσα ἐπὶ μακρὸν παρατηρῶν αὐτόν.

— Γνωρίζεις μὲ εἶπε γελῶν ὅτι φέρω εἰς τὴν ῥάχιν ὀγδαήκοντα δύο ἔτη;

— ὦ! ἐξεφώνησα ἐκθαμβὸς, ἐγὼ δὲν σ' ἐδίδα πλεον τῶν ἐξήκοντα.

Τότε ἔλαβεν ἀμφοτέρους κατὰ μέρος, καὶ ἠρώτησε μυρία ὅσα περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς κυβερνήσεως, καὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. Ὁ πανοσιώτατός μας, μὴ γνωρίσας ἄλλον νόμον ἢ τὸν τῆς σπάθης, δὲν ἐδίστασε καθαπτόμενος καὶ τοῦ κυβερνήτου καὶ τοῦ βασιλεύοντος, καὶ βαθμηδὸν, μετατρέφων τὸν λόγον ἐκ τῶν πραγμάτων εἰς τὰ πρόσωπα, συνεπέρανεν ὅτι ἡ Ἑλλάς, διὰ νὰ εὐδαιμονήσῃ, ἔπρεπε ν' ἀσπασθῇ τὸ θαυμασίον τοῦ Μαυροβουνίου πολίτευμα, τὸ μόνον συνάδον τῇ φύσει, καὶ κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ὁμοιον τῷ τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἐθαυμάσαμεν τὴν ἱστορικὴν καὶ νομολογικὴν πολυμάθειαν τοῦ ἀνδρός! ἐπειδὴ δὲ μὴ ψευδόμενοι τῆς πολιᾶς του, ἀντελέξαμεν καὶ ἀπεκρούσαμεν τὰς ιδέας αὐτοῦ, ἵνα μὴ δυσαρεστήσῃ φαίνεται δύο ξένους ἐπισκεπτομένους τὴν πατρίδα του, ὁ φιλόξενος Μαυροβουνιώτης ἐκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπεν·

— Ἄς ὁμιλήσωμεν λοιπὸν δι' ἄλλα πράγματα· θέλετε νὰ σὰς διηγήθῃ τὴν ἱστορίαν μου;

— Ὅχι τὴν ἀκούσωμεν εὐχαρίστως.

ΙΒ'.

— Μὲ βλέπετε σήμερον ἐφημέριον τῆς Ριέσκαναίας; πρὸ ἐξήκοντα χρόνων ἤμην Ὑσκάκ καὶ μετηρχόμην τὴν Τζέτα (α)· καὶ τοῦτο διότι ὁ πατήρ μου ἀπηγχονίσθη καὶ τὰ κτήματα αὐτοῦ ἐδημεύθησαν ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῆς Ἐρζεγοβίνης. Νέος ἔτι ὅταν ταῦτα συνέβησαν, ὠρκίσθην μῖσος θανάσιμον κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν κατέστην ὁ μᾶλλον περιδότης καὶ μᾶλλον προμερὸς Ὑσκάκ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐκκίον, ἔθιον καὶ ἐλεηλάτουν τοὺς Τούρκους διηνεκῶς, μὴ πιστεύων ποτὲ ὅτι ἡδυνάμην νὰ χορτάσω τὴν λύσσαν μου διὰ τοῦ αἵματος τῶν φονέων τοῦ πατρός μου, οὐτινος ἡ σκιά αἰωνίως ἐφαίνεται μοι ἱπταμένη ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου καὶ ζητοῦσα ἐκδίκησιν. Ἡμέραν τινὰ συνέλαβον ἓνα Αἰγύπτιον ἔμπορον, τὸν ὅποιον ἐκλαβὼν ἀντὶ Ὀθωμανοῦ, ἡτοιμαζόμεν ἰδίαις χερσὶ ν' ἀπαγχονίσω.

— Οἱ Τούρκοι, τὸν εἶπον, ἀπαγχόνισαν τὸν πατέρα σου· θ' ἀπαγχονίσω λοιπὸν καὶ γὼ ἔσους δυνηθῶ ἐξ αὐτῶν!

— Πρὸς Θεοῦ! τί κάμνεις, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἐγὼ δὲν εἶμαι Τούρκος, ἐγὼ εἶμαι Αἰγύπτιος καὶ τὸ κατὰ Τούρκων μῖσός σου τὸ ἐννοῶ, διότι καὶ καὶ ἡμεῖς οἱ Αἰγύπτιοι εἴμεθα ἄσπονδοι ἐχθροὶ αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπειστατήσαμεν λαβόντες τὰ ὅπλα ἐναντίον των.

— Ἀλήθειαν λέγεις; ἠρώτησα ἐγώ.

— Ναί, μὰ τὸν προφήτην, ναί, ἀλήθειαν λέγω, ἀπήντησεν ὁ Αἰγύπτιος.

— Τότε λοιπὸν, εἶπον ἐγὼ ἀπολύων τὸν δέσμιον, σὲ χαρίζω τὴν ζωὴν, ἀρκεῖ νὰ μὲ λάβῃς μετὰ σοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Καὶ ὄντως μετὰ δύο μῆνας ἔφθασα εἰς Κάϊρον, ὠπλισμένος ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, καὶ ἐτάχθην ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μουράτ-μπεη.

— Γνωρίζεις τὸν νόμον τοῦ προφήτου; μὲ ἠρώτησε μίαν ἡμέραν ὁ μπέης.

— Ὅχι, εἶπον ἐγώ· ἀλλ' ἂν ὁ νόμος τοῦ προφήτου ἦνε καλῆτερος τοῦ νόμου τοῦ Χριστοῦ, εὐχαρίστως ἀρνοῦμαι τοῦτον χάριν ἐκεῖνου.

Ὁ Μουράτ-μπεης ἀπεστείλε με πρὸς τὸν μουφτῆ, ὅστις μὲ ἐδίδασκε τὸ Κοράνιον, καὶ ἡσπάσθην, φεῦν!

(α) Ἐνταῦθα δεόν νὰ σημειώσωμεν τί ἐστὶν Ὑσκάκ καὶ τί Τζέτα· οἱ χριστιανοὶ τῶν περὶ τὸ Μαυροβούνιον Ὀθωμανικῶν ἐπαρχιῶν, εἴτε καταδικασμένοι ἐπὶ κακούργημασιν, εἴτε διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν ἐλευθερίας, δραπετεύουσιν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ δραπετεύουσιν εἰς τὴν ἀγρίαν γῆν τοῦ Μαυροβουνίου, διαμένοντες εἰς τὰ σύνορα, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιχειροῦντες ἐπιδρομὰς εἰς τὴν πατρίαν γῆν. Οἱ μετανάστες αὗτοι καλοῦνται Ὑσκάκ, ὁ ἐστὶ πηδῆσαντες εἰς τὰ ἔσω, αἱ δὲ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν Τζέτα, τοῦτέστι λαφυραγυαί· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Μαυροβουνιωτῶν πολλὰκις, δεκν τὴς θεωρήσει αὐτὸν ἀδικηθέντα, μεταναστεύει πορὰ τοὺς γείτονας, εἴτινες προθύμως ἀνοίγουσιν αὐτῷ ἀγκάλας, ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ μετέλθῃ τὴν Τζέτα κατὰ τῆς ἐαυτοῦ πατρίδος.

τὸν ἰσλαμισμόν· μετέπειτα κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Μамелούκων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο τότε τις συνηλικιώτης μου, ὁ ἀποκτῆσας ὕστερον τὴν φήμην Μεχμέτ-Ἀλῆς.

Μετὰ μακρὰν πάλην, ἡ Αἴγυπτος ἠναγκάσθη, συνθηκολογούσα μετὰ τοῦ Σουλτάνου, νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Βοναπάρτου. Διὰ νυκτός κατέφυγα εὐθὺς εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον.

— Τί θέλεις; με εἶπεν ὕψηλός τις ἀξιωματικός, ἐμπροσθεν τοῦ ὁποίου προσήχθην.

— Εὐπολέμουν τοὺς Τούρκους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μουράτ-μπεη, διότι οἱ Τούρκοι ἐφρόνευσαν τὸν πατέρα μου· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μουράτ-μπεης εἶνε προδότης καὶ εὐνοηκολόγησε μετὰ τοῦ σουλτάνου, θέλω νὰ ἐκδικηθῶ αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἦλθα νὰ πολεμήσω ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας.

— Καὶ πόθεν εἶσαι; με ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικός.

— Ἀπὸ τοῦ Μαυροβούνιου.

Ἐπειδὴ ἡ γαλλικὴ δημοκρατία δὲν ἐλάτρευε τότε ἄλλον Θεὸν παρὰ τὴν Φρόνησιν, οὐδεὶς λόγος ἐρρήθη περὶ τῆς θρησκείας μου.

Παρευρέθην εἰς τὴν μάχην τῶν Πυραμίδων, καὶ ὕστερον ἠκολούθησα τὸν Ναπολέοντα εἰς Πρισίους· ἀλλὰ μὴ βλέπων νὰ πίπτωσιν ὑπὸ τὴν σπάθην μου Τούρκοι, ἐφυγα κἀκεῖθεν καὶ ἐπανῆλθα εἰς τὴν πατρίδα μου, μέχρις οὗ οἱ Ἕλληνες ἐλάβον τὰ ὅπλα· εὐθὺς τότε ὡς αὐτὸς κατέβην εἰς τὴν φίλην Ἑλλάδα, καὶ ἐκεῖ ἐχόρτασα φονεύων Τούρκους· καὶ εἰς τὰ Δερβενάκια, καὶ εἰς τὴν Τριπολιτσάν, καὶ εἰς τὸ Καρπενῆσι, καὶ εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ, παντοῦ παρευρέθην. Ἀλλ' ἅμα ὡς αἱ συνθήκαι τῶν Φράγκων ἐψχλιδίσαν τὰ πτερά τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπανάφεραν τὴν σπάθην των εἰς τὴν θήκην, περιορίσθην εἰς ἓν μοναστήριον καὶ ἐπανέλαβα τὴν πίστιν τῶν πατέρων μου, ἐξγοράσας τὸ ἐγγλεμά μου με ποταμούς, ὀακρύων καὶ με βασανιστικωτάτας μετανοίας. Μετὰ τὴν ἐλευσιν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, ἰδὼν πλέον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ὅπλα, ἦλθα εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ εἶναι ἱερεὺς. — Ἰδοὺ ἡ ἱστορία μου.

II'.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας ἐσήμανεν.

— Ἦδη γνωρίζετε τὴν ἱστορίαν τοῦ στρατιώτου· ἔλθετε ν' ἀκούσετε καὶ τὸν ἱερέα μέλλοντα νὰ ἱερουργήσῃ, εἶπεν ὁ ἐφημέριος.

Καὶ ἠκολούθησαμεν.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς ὃν εἰσῆλθομεν ἦτον εὐτελεστάτος· αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἐπαίχον τόπον διαχρύσων κοσμημάτων. Στασειδίων, πολυελαίων, λαμπάδων, εἰκόνων ὑπῆρχεν ἑλλειψίς· ἐκπύρωθεν μόνον τῆς ἱερᾶς πύλης ὑπῆρχον δύο μικραὶ εἰκόνας, ἡ μὲν τῆς Θεομήτορος ἡ δὲ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐνιαχοῦ χάρτιναί τινες ἀγιογραφίαι, καὶ ἐν

τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ ἀθλιωτάτης τράπεζης λευκῷ καλύματι κεκαλυμμένης ἡ τοῦ Μεγαλομάρτυρος, οὗτινος ἡ μνήμη ἐτελεῖτο, καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἑκαὶ ὅσον τινα κηρία, εἰς τιμὴν μὲν τοῦ Ἁγίου ὑπὲρ σωτηρίας δὲ τῶν εὐσεβῶν. Ἀλλ' εἰς τοὺς τοίχους ἦσαν ἀνηρτημένα, δίκην ἀναθημάτων ἱερῶν, ῥάκη σημαίων τουρκικῶν, ὅπλα ἀγγέμαχα, οἶον ξίφη, μάχαιραι, σπάθαι, ὅπλα πυροβόλα, ἦτοι τουφέκια, πιστόλια, τρομβόνια, πάντα ταῦτα λάφυρα τῶν αἰματηρῶν ἀγώνων. Φυλὴ κατ' ἐξοχὴν πολεμικὴ οἱ Μαυροβουνιώται, ἀναρτῶσιν ὡς ἀναθήματα εἰς τὸν ναὸν τὰ ὅπλα καὶ τὰ λάφυρά των, ἐκκλησιάζονται τὸ τουφέκιον φέροντες ἐπ' ὤμου, καὶ ὁ ἱερεὺς κλῶν τὸν ἄρτον ἀντὶ τῆς ἱερᾶς λόγχης μεταχειρίζεται τὸ ξίφος αὐτοῦ.

Τελευταῖοι εἰσῆλθομεν εἰς τὸν ναόν.

Ἡ γὰρ ὅλη, γυναῖκες, παῖδες, γέροντες, ἄνδρες, πᾶσα ἡλικία ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἦσαν συνηγμένοι, καὶ μετ' εὐσεβείας ἀνυποκρίτου ἀπεδέχοντο τὴν Εἴσοδον· ἐνθεν μὲν οἱ νέοι, ἐνθεν δ' αἱ νέαι, ἱστάμενοι χορὸν, ἐψάλλον ἁλθανιστὶ ἄσμα τι ἀργὸν τὸ μελὸς καὶ μονότονον, ἀλλὰ πλῆρες γοητείας, καὶ ὅπερ νῦν μὲν ἀπεβαινεν ἐντονώτερον, νῦν δὲ γοργότερον καὶ ἐπιτεταμένον, παρεμφρὲς τοῖς μυρολογήμασιν ἐκείνοις, ἐφ' οἷς θρηνοῦμεν καὶ ἄκοντες.

Ὁ ἐφημέριος δείξας ἡμῖν τὸν τόπον ὅπου εἶδει νὰ σταθῶμεν, διήλθε μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐν βήματι στρατηγοῦ διασχίζοντος τὴν φάλαγγά του μέλλον, ἢ ἐν βήματι πνευματικοῦ πατρὸς διερχομένου τὸ ποίμνιον του, ἐν μέσῳ τῶν ἐκκλησιαζομένων, καὶ διαστχυρώσας τὰς χεῖρας ἐστάθη πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος καὶ προσπυχήθη· εἶτα εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἀπεξεδύθη τὰ ὅπλα, περιεδύθη τὰ ἄμφια, καὶ εὐθὺς ἐπέτα ἤρχισε τὴν θεῖαν λειτουργίαν.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς μέχρι πόσου διήρκεσεν ἡ ἀφελὴς ἐκείνη τελετή· ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι ἡ ἐμφυτος εὐλάβειαι, αἱ δοξαταὶ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, τὰ ἐκκλησιαστικὰ μαθήματα, ὅσα παῖς ἔτι ὡς ἤκουσα παρὰ τῶν σεβαστῶν γονέων, πᾶν ὅ,τι ἀπαρτίζει τὴν χαρὰν καὶ τὸ σέμνωμα τῶν παιδῶν εἰσερχομένων εἰς ναὸν ἢ διδασκομένων τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἐξυπνίσθησαν εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας μου, καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐλάλησάν μοι τὴν μυστηριώδη ἐκείνην γλῶσσαν, ἥτις θέλγει μὲν ἡμᾶς τότε καὶ ἐνσταλάζει εἰς τὴν ψυχὴν γάλα θείας παραμυθίας, ἀλλ' ἀκατάληπτος ἀποβαίνει καὶ ἐλαττοῦται ὅταν ἡλικιωθῶμεν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντα τόπον τε καὶ χρόνον ἐστὶ μεγάλη, κατ' ἐξοχὴν ὁμως ὑπὸ τὸ εὐτελὲς δῶμα ὀρεινοῦ ναϊδίου! Ὡ! τότε ἐκλείπει ἡ ἀνθρωπίνη ματαιότης, καὶ μόνον τὸ μεγαλεῖον Ἰεχωῦᾶ πληροῖ τὰ πάντα.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν, τὸ πλῆθος ἀπεχώρησεν ἡρέμα, ὁδηγούντων τῶν μὲν πατέρων τοὺς υἱούς, τῶν δὲ μητέρων τὰς θυγατέρας εἰς τὰ ἴδια.

Ἡμεῖς δὲ ἐξῆλθομεν τελευταῖοι ὡς τελευταῖοι καὶ εἰσῆλθομεν, περιμένοντες τὸν ἐφημέριον. Ἀλλὰ

δὲν ἦτο πλέον ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς, οὗτινος ἡ λευκόθριξ καὶ δασεῖα κόμη κυμαινομένη ἐπὶ τῶν ὤμων, πύξανε τὴν ἀνδρικήν καλλονὴν καὶ ἀνεδείκνυσεν ἔτι μᾶλλον τὸν αἰδέσιμον χαρακτήρα. Ὁ ἐφημέριός μας ἀνέλαβε τὰ ὅπλα καὶ ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ φαιδρὸς καὶ ἀρειμάνιος, ὡσανοὶ ἐξήρχετο νικητὴς ἐκ μάχης αἱματηρᾶς.

— Θὰ συμφάγωμεν, μᾶς εἶπεν.

Ἐπροφασίσθημεν τὴν ἀναχώρησίν μας, ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποφύγωμεν τὴν πρόσκλησιν.

— ὦ! τοῦτο δὲν σᾶς ἐμποδίζει, διότι καὶ ἐγὼ θὰ ἀνχωρήσω εἰς τὸ μοναστήριόν μου, ἀπέχον τοῦ χωρίου ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας, ὡς ὑμεῖς θ' ἀπέλθετε εἰς Σκόδραν· καὶ λοιπὸν ἀφ' οὗ φάγωμεν καὶ πίνωμεν, ἕκαστος δύναται ν' ἀπέλθῃ ὅπου θέλει. Ἔχω τόσα ἔτη νὰ συμφάγω μετὰ Ἑλλήνων, καὶ θέλετε ν' ἀφήσω τὴν περίστασιν νὰ μὲ διαφύγῃ ἄκαρπος; Ὁδοιπόροι πάντες, συντυχόντες εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ἂς συμφάγωμεν τῆς φιλίας τὸν ἄρτον.

Παραγενόμεθα λοιπὸν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐφημέριου εἰς τὸν οἶκον τοῦ σερδάρου· τὰ παρατιθέμενα ἦσαν λιτότητος αὐστηροτάτης· μέλι, γάλα, ὦα, βούτυρος, ξηραὶ τινες ὀπῶραι, οἶνος σκοδραῖος καὶ ἄρτος.

Ὁ οἶκος τοῦ σερδάρου, ὡς διακριτικὸν σημεῖον εἶχε προσηρτημένην εἰς τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας τὴν σημαίαν τῆς Ριέσκ-ναῖας· ἐσωτερικῶς ὅμως δὲν παρήλλασσε τῶν λοιπῶν κατοικιῶν τοῦ Μαυροβούνιου.

Διαρκούντος τοῦ γεύματος, ὁ ἐφημέριός μας ἐλεσχίνευσεν οὐκ ὀλίγον· ἐλάλησεν ἡμῖν ἐκτεταμέντερον περὶ τῆς Αἰγύπτου, περὶ τῶν Γάλλων, περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τελευταῖον περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Τουρκίας, ἣν δὲν ἐπαυεν ἐλσεινολογῶν, μὴ λησμονῶν ὅμως ἐν τῷ μεταξύ τὸ μείλιχον ποτήριον. Καθ' ἣν στιγμὴν δ' ἱππεύσαμεν, ἡσπάζθημεν ἀπερχόμενοι τὴν χεῖρά του, καὶ αὐτὸς ἀναλαβὼν τὸ ἱερατικὸν ἥθος του, ἠυλόγησε καὶ ὑψήθη ἡμᾶς.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁδοπορίας, εὐρέθημεν ἐκ νέου μεταξύ τῶν ὁρέων καὶ τοῦ Μοράκκα.

Περὶ τὸ ἐσπέρας πεδιάς ἀνώμαλος καὶ ἀγανῆς ἐξεστίνετο πρὸ ἡμῶν, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας διπύγαζε δίκην καθρέπτου ὑπὸ τὸ φέγγος τῶν τελευταίων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου μεγάλη λίμνη· ἡ πεδιάς καὶ ἡ λίμνη τῆς Σκόδρας.

Ἐκεῖ ἐτελεύτη τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἤρχιζεν ἡ ἀνω Ἀλβανία.

N. N.

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ.

Διήγησις ἱστορική.

(Συνέχ. ὅδε φ. λλ. 252.)

— οοο —

Ὅτε ἀνεχώρησα ἦτο Ἰούλιος, ἡμέρα Κυριακή. Ἀναβὰς ἀπὸ πρωῒας τὸν ἵππον μου, εἶδον καθ' ὁδόν

ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον, τὴν δρόσον τῶν δένδρων σεπομένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ καταπίπτουσαν, καὶ ἀναπτυσσομένην βαθμηδὸν ὁλόκληρον τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως. Τὴν βαθυτάτην γαλήνην μεταξὺ τῆς ὁποίας ἐκοιμῶντο πάντα, διεδέχετο δραστηριότης καὶ ἀνησυχία· τὰ φύλλα ἐκελάρυζον· ἡ Τάμεσς διεσχίζετο παταγοῦσα ὑπὸ τὰ ἀναβαίνοντα καὶ καταβαίνοντα πλοῖα, καὶ οἱ ἄνθρωποι παρεδίδοντο ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια ἔργα. Ὡραῖον τὸ θέαμα! Ἡ ἐξοχὴ τοῦ Σταφόρ, ὡραία καὶ κομψοτάτη, κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ βασιλέως ποταμοῦ τῆς Μεγάλης Βρετανίας· ὅτε δὲ ἐρθασα εἰς αὐτὴν ὅλοι ἀνεαπαύοντο εἰσέτι· ἐπεσκέφθην τοὺς κήπους, ἀνέπνευσα χαίρων ἀέρα καθαρὸν καὶ ἀρωματικόν· τὸ Λονδῖνον, συγκρινόμενον πρὸς τὴν γλῶσιν καὶ τὰ ἄλλα καὶ τὰ μελωδοῦντα πτηνὰ, μοὶ ἐφαίνετο φυλακὴ. Ὅσοι κατοικεῖτε εἰς μεγάλας πόλεις καὶ καταθλίβεσθε ἐντὸς αὐτῶν, γνωρίζετε ὅποιον αἰσθημα ἀνέκφραστον διεγείρεται εἰς ὑμᾶς ὁπότε εὐρεθῆτε ἐκτὸς τῶν πόλεων, μεταξύ ἀνθέων καὶ γλῶσς. Ἀπορεῖτε, μεθύσκεσθε, ἐνθουσιᾶτε, λυπεῖσθε ἐκ βάθους καρδίας διὰ τὴν στέρησιν αὐτῶν. Οὕτω καὶ ἐγὼ, σταθεῖς εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρατηρῶν καὶ τὸ ἐλάχιστον κύμα συντριβόμενον πρὸ τῶν ποδῶν μου, ἔλεγον· πῶς ὁ Σταφόρ, τοιαύτην ἔχων ὡραίαν ἐξοχὴν, εἰς τοιοῦτον τερπνὸν τόπον, περιουσίαν βεβαίαν, καὶ σύζυγον ἀξιέραστον, προτιμᾷ νὰ κατατρώγεται ἀπὸ τὰ σχέδια τῆς φιλοδοξίας του; Πῶς ἡ ἰδέα τῆς ἐξουσίας, ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ κυβερνήσῃ, ὑπερισχύουσι καὶ αὐτῆς τῆς ἀγάπης τῶν ἐαρινῶν καὶ φυσικῶν ἀπολαύσεων; Εἶναι δυνατόν ν' ἀνταλλάσῃ τοιαύτας γλυκειάς καὶ διαρκεῖς τέρψεις πρὸς βίον πλήρη πικρίας;

Τοιαῦτα ἀνελογιζόμεν ὅτε ῥαβάνθην χεῖρα, τὴν χεῖρα τοῦ Σταφόρ, συνθλίβουσιν τὸν ὦμόν μου.

— Ἰατρέ... εἶσαι πολλὰ ὑποχρεωτικὸς καὶ σ' εὐγνωμονῶ.

— Εἰπέ με, φίλτατε Σταφόρ, τί σε συνέβη...

— Σιωπὴ... ἀργότερα σε λέγω.

Ἡ Κ. Σταφόρ, ἱσταμένη εἰς παράθυρον μᾶς περιέμενε. Διευθύνθημεν λοιπὸν πρὸς αὐτήν.

— Τί ὡραία ἐξοχὴ! εἶπεν καθ' ὁδόν.

— Ναί, ἄλλη ἔδην, ἀπεκρίθη ὁ Σταφόρ εἰρωνικῶς. Λοιπὸν ὁ λόρδος... παρετήθη ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον.

— Τὸ ἔκουσα γῆρας τὸ βράδυ.

— Καὶ ὀνομάζουν τὴν διαδοχὴν του;

— Τὸν λόρδον Α. . .

Ὁ φίλος μου δὲν ἀπεκρίθη, ἐσφάγγισε τὸ μέτωπόν του καὶ ἐράνην τεταραγμένος. Εἰσελθόντες δὲ εὐρομεν τὴν οἰκοδόποιον ὡραιότητα καὶ χαριεστάτην ὅσον καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ γάμου τῆς. Εἶχε τὴν ἀθωότητα τῆς παρθένου συντηνωμένην μετὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς γυναικὸς, τὴν ἐσθῆτα λευκὴν, τὴν κόμην ἀφελέστατα δεδεμένην, τὸ πρόσωπον πλήρες ἀπλότητος καὶ εὐγενείας, τὸ ἥθος σεμνὸν καὶ φυσικόν, καὶ οὐδὲν ἔφερε κόσμημα, οὐδεμίαν ἐδείκνυε προσπάθειαν ὅλα ταῦτα μὲ κατέ-